

РОБОТА З МОЛОДДЮ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано роботу з молоддю як важливий напрямок формування позитивного іміджу Збройних Сил України. Визначено соціально-психологічні характеристики молоді. Акцентовано увагу на тому, що у діяльності по створенню іміджу Збройних Сил України слід спиратися на актуальні для молоді потреби й цінності.

Зауважено, що на сьогодні в Україні засобами масової інформації, громадськими та волонтерськими організаціями проводиться активна робота по формуванню позитивного іміджу Збройних Сил України. На прикладі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка показано роботу громадської організації по роботі з молоддю, основними завданнями якої є: створення системи взаємодії з молодіжними (громадськими) військовими організаціями; надання практичних знань, вмінь та навичок курсантам по зазначених напрямках; підготовка курсантів до надання першої медичної допомоги в екстремальних ситуаціях; підготовка курсантів до спільних дій у складі сформованих груп під дією екстремальних факторів; поглиблення характеру патріотичного виховання.

Головним результатом виховних зусиль має стати готовність молодшої людини до військово-патріотичної діяльності як внутрішнього системного утворення, що передбачає п'ять основних компонентів – освітню, психологічну, соціальну і духовну, фізичну та проявляється у позитивному ставленні до служби в Збройних Силах України.

Наголошено на тому, що створення та розвиток системи національно-патріотичного виховання сприятиме утвердженню принципів любові і шани до Батьківщини, її історії, мови, культури, науки, спорту, національних і загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: імідж Збройних Сил України робота з молоддю, військово-патріотичне виховання молоді, соціально-психологічні характеристики, громадські організації, засоби масової інформації.

Постановка проблеми. В сучасних умовах модернізації українського суспільства одним зі стратегічних завдань є інтеграція виховних сил суспільства для всебічного розвитку особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я, здатності адаптуватися до динамічних соціокультурних, економічних, політичних умов життя і гідно виконати один із найважливіших обов'язків людини – бути патріотом, готовим до праці та захисту Вітчизни.

Розуміння суспільством різних видів військової небезпеки як соціально-психологічного явища, передбачає вивчення впливів уявлень про свої війська і війська супротивника на результат військового протистояння. Сучасні наукові дослідження свідчать

про значення іміджу збройних сил і уявлень про фізичну підготовку для досягнення результатів у військових конфліктах [1].

Як свідчить багатовіковий досвід, ставлення суспільства до збройних сил визначає морально-психологічний стан військових, а отже, і боєздатність війська. Сприйняття Збройних Сил, як елемента Української держави, певним чином впливає на стабільність суспільства і настрої людей. А отже, імідж Збройних Сил України, як образ в свідомості, що цілеспрямовано формується, є важливим елементом безпеки України.

Здобуття Україною державної незалежності та відродження національної самосвідомості висунули на

перший план як найважливішу умову суспільно-політичного відродження країни подальший розвиток усіх складових національної освіти, у тому числі й військово-патріотичного виховання молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Педагогічні проблеми готовності молоді до служби в Збройних силах України вивчали В. Івашковський, Г. П'янковський, М. Томчук, В. Ягупов; підготовку юнаків до служби в Збройних силах України у процесі вивчення предмета «Захист Вітчизни» досліджували Г. Єдинак, О. Кириченко, Я. Конотопенко, В. Третяков; розвиток прикладної фізичної підготовки у школярів, здорового способу життя розкрили в наукових працях Б. Ведмеденко, О. Винничук, О. Дубогай, М. Зубалій, Г. Терешук, А. Цьось, Б. Шиян; формування військово-патріотичних якостей учнівської молоді висвітлено у працях О. Аксьонова, А. Артюшенко, М. Варій, А. Злотнікова, В. Кузьменко, С. Рашидова.

В останні роки з'явилися дослідження, пов'язані з впливом народної педагогіки, патріотичних традицій на духовно-моральний розвиток молоді в контексті формування готовності до захисту Вітчизни (В. Каюков, О. Кириченко, І. Охрименко, Л. Петрук, Ю. Підборський, Ю. Руденко, М. Чепіль). Аналіз педагогічної літератури з підготовки молоді до військової служби показує, що у більшості досліджень поглиблено розглядаються окремі аспекти зазначеної підготовки: морально-політичної (О. Аронов, В. Божик, П. Казенко, В. Масний); військово-технічної (О. Комаров); фізичної (М. Зубалій, В. Новосельський); початкової військової (допризовної) (Н. Асланов, М. Белоусов, В. Третяков); психологічної (Л. Кандилович, Г. Крисько, А. Столяренко, М. Томчук) тощо.

У науковій літературі останніх десятиліть з'явились дослідження, присвячені питанням формування у громадян військового обов'язку (П. Петраш), соціально-психологічним проблемам готовності учнів до служби в Збройних Силах України (М. Томчук), педагогічній оцінці ефективності військово-патріотичного виховання призовної молоді (Г. П'янковський, Б. Мисак), допризовній підготовці як одного з обов'язкових державних предметів (Я. Конотопенко, Ю. Крамаренко, Ю. Квашньов).

Мета статті полягає в обґрунтуванні роботи з молоддю як важливого напрямку формування позитивного іміджу Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поняття «молодь» досліджується різними соціально-гуманітарними науками, серед яких філософія, педагогіка, психологія, соціологія тощо. Це призводить до того, що поняття «молодь» має різноманітне тлумачення. У соціологічних дослідженнях велика увага приділяється процесу соціалізації молоді, їх соціальному статусу. І. Кон так розуміє поняття молоді, як соціально-демографічну групу, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану та обумовлених тим й іншим соціально-психологічних властивостей. Молодість як певна фаза, етап життєвого циклу біологічно універсальна, але її конкретні вікові рамки, пов'язаний з нею соціальний статус і соціально-психологічні особливості мають соціально-історичну природу і залежать від суспільного ладу, культури та властивих цьому суспільству закономірностей соціалізації [2, с.85].

Соціологія виділяє вікові межі молоді від 16 до 30 років. Безсумнівно, що молоді як соціально-демографічна група є частиною суспільства і

невіддільна від нього. Крім того, характер вікових і соціально-психологічних особливостей, специфічних інтересів і потреб молоді соціально обумовлений, і вони можуть бути конкретно інтерпретовані лише в ширшому громадському контексті. Разом з тим серед основних аспектів соціологічного визначення молоді дослідники виділяють вікові межі, соціально-психологічні особливості, специфіку соціального статусу, рольові функції, соціокультурну поведінку.

Для розуміння суті молоді як об'єкта дослідження в соціології молоді умовно можна виділити три основні підходи до її визначення.

Перший підхід (соціально-психологічний), в якому молоді розглядається в якості носія властивостей молодості (психофізіологічний аспект), як певного етапу в житті людини, умовно можна розділити на два напрямки. Один з них визначає молоді як вікову групу, абсолютизує психофізіологічні особливості молодіжного віку перед іншими факторами, нехтує фактом впливу на розвиток молоді соціальних інститутів, культурних, економічних і політичних умов життєдіяльності суспільства. У межах цього напрямку молоді трактується як своєрідний потенціал суспільства, що не досяг ще віку повноцінного статусу члена суспільства (представники – Г. Холл, Е. Клапаред, В. Штерн та ін.). Другий напрямок розглядає молоді як покоління, що проходить через певний етап життєвого циклу людини, стадію розвитку, пов'язану з найбільш активним періодом соціалізації особистості, а набуті у цей час досвід і знання – як результат соціально-історичних і соціокультурних процесів, що відбуваються в суспільстві (представники – К. Гросс, В. Лісовський та ін.).

Другий підхід (стратифікаційний) розглядає молоді як особливу соціально-демографічну групу в структурі суспільства з особливим соціальним статусом і характеристиками, що обумовлені віком, а, відповідно, і нестабільністю її положення. Особливості соціального статусу молоді вивчаються при дослідженні основних видів діяльності (навчання, робота), рольових структур особистості, а також стереотипів і уявлень, що склалися в суспільстві (представники – Р. Розенмайр, Г. Шельскі, Ш. Ейзенштадт, І. Кон та ін.).

Третій підхід (соціокультурний або субкультурний) розглядає молоді як соціокультурну спільноту, носія загальних групових цінностей, образів буття, суспільних ідеалів (ціннісний аспект), а також власної культури (субкультури). Особлива увага у межах цього підходу приділяється вивченню молодіжних субкультур, які формують власний світогляд, часто протиставляють себе світогляду старшого покоління, своєрідні манери поведінки, форми проведення дозвілля й інші аспекти їх функціонування (представники – К. Мангейм, М. Мід, Т. Роззак та ін.).

Важливою соціально-психологічною характеристикою сучасної української молоді є криза соціальної ідентичності, що визначається, з одного боку, впливом універсальної вікової стадії психічного розвитку, а з іншого, наслідком трансформації сучасної суспільної свідомості. Розуміння значущості стає ідентичністю молодих людей, її впливу на соціальне пізнання і поведінку, диктує необхідність предметного розгляду цього явища.

У сучасній науці широко поширений погляд, що свідомість людей значною мірою визначається їх входженням в різні соціальні групи. У повсякденному житті люди діють підкорюючись прагненню зберегти

едність з групою. Провідними характеристиками буденної свідомості, є його нераціональний характер і соціальна природа.

Світ у свідомості людей не однорідний, він розділений кордонами групового членства. Як зауважує Д. Майерс, соціальне визначення того, ким ви є, передбачає визначення того, ким ви не є. Людина може ідентифікувати себе одночасно з великою кількістю груп. Множинна ідентичність людини – одна з центральних ідей символічного інтеракціонізму. Ідентифікаційний вибір має ієрархічну структуру [3]. Такий результат множинної системи соціальних ідентифікацій, що складається з окремих ідентифікацій і визначається приналежністю людини до різних соціальних категорій, в теорії Г. Теджфела і Дж. Тернера названий соціальною ідентичністю. У психології під соціальною ідентичністю розуміють ідеальне ототожнення індивідом себе з тією чи іншою соціальною спільністю, з характерною для неї поведінкою. Вона є системою ключових соціальних конструктів особистості.

Дослідники підкреслюють психосоціальну сутність ідентичності. За межами того, що підлітки виносять зі свого дитинства, розвиток особистої ідентичності відбувається під сильним впливом тих соціальних груп, з якими вони себе ідентифікують. Ідентичність уявляється як результат ототожнення з певними соціальними групами, як прийняття на себе системи соціальних ролей.

У структурі ідентичності виділяють два взаємопов'язані аспекти – соціальний та особистісний. Їх взаємозв'язок виявляється у тому, що особистісна ідентичність формується на соціальній базі і зберігає з нею зв'язок через використання певних розмовних категорій, що мають соціально обумовлений характер.

Формування ідентичності, хоча і припускає рефлексію, не є цілком усвідомленим процесом. Підставою для виділення в ідентичності усвідомлюваного і неусвідомлюваного компонентів служать думки багатьох дослідників. «Всередині самої свідомості – зазначають А. Майгурова, Є. Улибіна, – ми оперуємо розрізненням двох родів явищ:

1) явищ, контрольованих свідомістю і волею;

2) явищ і зв'язків, які хоча й діють у самій свідомості, але неявні по відношенню до неї та їй не підконтрольні, і в цьому сенсі не контрольовані суб'єктом [4].

На відміну від вітчизняної психології, де спостерігається явне відхилення у бік свідомого, в зарубіжній психології несвідоме визнається як суб'єктна координата. У символічному інтеракціоналізмі усвідомлюваний і неусвідомлюваний рівні ідентичності розглядаються як логічно і генетично пов'язані. Останній базується на не усвідомленні прийнятих норм, звичок, форм поведінки і мислення, одержуваних людиною від групи, до якої він належить. Індивід, формуючи свою ідентичність, несвідомо спирається на юнгівські архетипи, які Еріксон називає «соціальними прототипами». Його власна активність при цьому мінімальна. Усвідомлювана ідентичність виникає при наявності рефлексії, коли людина починає розмірковувати про себе, про своє життя та обрані цілі. Мабуть, слід враховувати роль як свідомих, так і несвідомих компонентів у процесі становлення ідентичності [5].

Аналіз особливостей молоді як суб'єкта іміджу дозволяє ввести вимір ідентичності, важливий з точки

зору формування іміджу ЗС України – *військову ідентичність*. Вперше подібне поняття було використано Е. Еріксоном. Військова ідентичність, на думку Е. Еріксона, – складовий елемент групової ідентичності багатьох європейців. Як історичне зосередження багатьох більш приватних ідентифікацій, військова ідентичність продовжує як і раніше домінувати навіть у тих, у кого в результаті політичних подій вона не встигла сформуватися. Наявність такого феномена суспільної свідомості, як цінності військової служби, сприяють утворенню позитивного іміджу ЗС України, що й є її показником. При цьому наявність зазначених цінностей припускає факт сприйняття себе як майбутнього або справжнього захисника Батьківщини, воїна [6].

Уявлення про війну, ворожнечі, протистоянні займають важливе місце в картині світу людини і закладені в стародавніх міфах і символах людства. Ще зовсім недавно цілком мирні заняття прийнято було називати «битвою за врожай», «боротьбою за чистоту» тощо. Сьогодні такі військові терміни, як «стратегія», «тактика» перекочували в області менеджменту і маркетингу. До «військових метафор» змушені звернутися цивільні вчені та викладачі, щоб просто і зрозуміло пояснити широкій публіці важливість своєї діяльності [1].

Формування військової ідентичності у сучасної молоді багато в чому пов'язане з властивою їй потребою в «технічному розвитку». Отже, любов до того, що «добре працює», до створіння рук людських, незалежно тому, чи призначені вони для руйнування або творення, «...потреба людини з'єднати технологічну гордість з почуттям ідентичності...» [6] виходять вперед в перебігу юності. «Технологічний» компонент військової служби є однією з причин її привабливості для молоді. Очевидно, що для створення привабливого образу ЗС України слід акцентувати увагу на технологічність, сучасність військової техніки. Те, що технологічність армії важлива для масової свідомості, підтверджує досвід ЗМІ на Заході. Там, при створенні іміджу армії одним з моментів, на якому відбувається акцентування уваги, є хороша озброєність, технологічність збройних сил.

Під військовою ідентичністю слід розуміти більш-менш усвідомлене самовизначення молодих людей щодо Збройних Сил як соціального інституту, ролі військовослужбовця, обов'язків по захисту Батьківщини.

Отже, соціально-психологічні характеристики молоді є важливим чинником формування іміджу ЗС України. Ключовим психологічним моментом молодіжного віку є формування ідентичності, включаючи і соціальну ідентичність. Суспільство може активно впливати на формування соціальної ідентичності. Слід припустити зв'язок кризи соціальної ідентичності, властивого сучасній молоді та погіршення іміджу ЗС України в молодіжному середовищі. У структурі ідентичності молодих людей можливо виділити такий компонент, як військова ідентичність. Розгляд процесу формування іміджу в контексті розвитку громадської та військової ідентичності дає можливість запропонувати шляхи його вдосконалення.

На сучасному етапі розвитку суспільства на формування у молоді позитивного ставлення до служби в Збройних Силах України активно впливають фактори, які діють на всіх рівнях і напрямках розвитку суспільства і його інститутів. Вони об'єктивно проявляються як

причини, що звужують сферу цілеспрямованого формування у юнаків позитивного ставлення до служби в Збройних Силах України.

Найефективнішими засобами формування емоційної сфери у процесі формування позитивного ставлення до військової служби є проведення роботи по ознайомленню молоді з бойовими подвигами, здійсненими українським народом у роки війни, з історією і славними традиціями нашої армії. Нагальною потребою сьогодення є реконструкція етнічної моделі патріотичного і його складової – військово-патріотичного виховання [8].

Національно-патріотичне виховання молоді як невід'ємна складова системи забезпечення національної безпеки України – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадськості, сім'ї, освітніх закладів й інших соціальних інститутів спрямована на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності і любові до Батьківщини, постійної готовності до виконання свого обов'язку із захисту національних інтересів. Головним завданням національно-патріотичного виховання молоді виступає формування у неї позитивного ціннісного ставлення до Українського народу, Батьківщини, власної держави та нації [9, с.14].

Важливим результатом виховних зусиль має стати підготовка української молоді до військово-патріотичної діяльності як системного утворення та завбачує п'яти важливих компонентів, а саме: освітній, психологічний, соціальний, духовний, фізичний і проявляється у позитивному ставленні до військової служби у Збройних Силах України. Розглянемо ці компоненти більш детально:

освітній – включає насамперед, обсяг знань з історії героїчного минулого українського народу, його Збройних Сил;

психологічний – мотивація участі юнацтва у військово-патріотичних заходах. Сюди відноситься і певний рівень сформованості таких якостей, як емоційна стійкість, розсудливість, сміливість, рішучість, мужність, цілеспрямованість;

соціальний – передбачає вірність військовому обов'язку, присязі, військовому статусу, а також дисциплінованість, конструктивну соціально-комунікативну, громадсько корисну та національно-громадянську активність;

духовний – передбачає духовну активність, тобто самопізнання юнаком окремих ознак своєї індивідуальності, власних рис характеру, що відображають знання внутрішнього світу;

фізичний – розвиток фізичної активності, а саме: витривалості, сили, швидкості, витривалості тощо.

Об'єднуючою властивістю цих п'яти компонентів є позитивне відношення до служби у Збройних Силах України. Разом з тим, позитивне ставлення людини до служби у Збройних Силах України є необхідною передумовою подальшого розвитку військово-патріотичної активності – внутрішньої активної позиції молоді людини щодо військової служби.

Діяльність громадських організацій Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка нерозривно пов'язана з військово-патріотичним вихованням, основні зусилля якого, зосереджені на формуванні у військовослужбовців активної громадянської позиції, військово-професійних,

морально-психологічних і фізичних якостей, постійної готовності до захисту Вітчизни.

Так, протягом 2017 – початку 2018 року у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка громадська організація «Каскад 15» залучалася до організації та проведення занять з курсантами зазначеного навчального закладу. Заняття проводилися за напрямками:

- вогнева підготовка;
- інженерна та протимінна підготовка;
- тактична медицина.

Основна мета зазначеної громадської організації є створення та розвиток системи національно-патріотичного виховання, на основі формування й утвердження принципів любові і гордості за власну державу, її історію, мову, культуру, науку, спорт, національних і загальнолюдських цінностей, усвідомлення громадянського обов'язку та зміцнення якостей патріота України як світоглядного чинника, спрямованого на розвиток успішної країни, формування необхідних практичних вмінь та навичок необхідних для успішної діяльності молодого офіцера.

Основні завдання:

- створення системи взаємодії з молодіжними (громадськими) військовими організаціями;
- надання практичних знань, вмінь та навичок курсантам по зазначених напрямках;
- підготовка курсантів до надання першої медичної допомоги в екстремальних ситуаціях;
- підготовка курсантів до спільних дій у складі сформованих груп під дією екстремальних факторів;
- поглиблення характеру патріотичного виховання.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших досліджень. Отже, молоді люди приходять до військового вузу не лише за знаннями, а й для того, щоб знайти свою систему соціальної ідентифікації. Вони хочуть пишатися своїм вибором. Завдання ВВНЗ – враховувати і підтримати ці очікування, адже якщо курсант асоціює себе з навчальним закладом, це позитивно позначиться не лише на його успішності в роки навчання, а й створить сприятливий ґрунт для подальшого лобювання інтересів alma-mater, прямо вплине на формування позитивного іміджу ВВНЗ в очах широкої громадськості.

Список використаних джерел:

1. Алещенко В. І. Імідж війська – імідж держави / В. І. Алещенко // Військо України. – 2007. – № 5. – С. 8-10.
2. Кон І.С. Психология юношеского возраста. – М.: Просвещение, 1979. – 175 с.
3. Майерс Д. Социальная психология = Social psychology / Майерс Дэвид. – 6-е международное издание. – М.: Питер, 2002. – 752 с.
4. Майгурова А.С. Асимметрия гендерной идентичности / А.С. Майгурова, Е.В. Улыбина // Мир психологии: научно-методич. журнал / Рос. академия образования; Моск. психолого-социальный ун-т. – М., 2013. – № 2 (74). – С. 229-240.
5. Максименко С. Л. Загальна психологія: [навч. пос. для студ. ВНЗ] / С.Л. Максименко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Центр навч. Літ-ри, 2004. – 272 с.
6. Эриксон Э. Г. Детство и общество. – Изд. 2-е, перераб. и доп. / Пер. с англ. – С.-Пб.: Ленато, АСТ, Фонд «Университетская книга», 1996. – 592 с.
7. Алещенко В. І. Патріотичне виховання особового складу ЗС України: проблеми та шляхи їх розв'язання / В. І. Алещенко., А. О. Афанасьєва // Наука і оборона. – К., 2006. – №4. – С.27-33.
8. "Патріотичне виховання молоді як невід'ємна складова системи забезпечення національної безпеки України". Аналітична записка // Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-06/patriotuzm-d0e63.pdf>

O.Sokolina, PhD in Philosophy
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE PROACTIVE ENGAGEMENT OF YOUTH AS AN IMPORTANT FIELD IN TERMS OF ESTABLISHING A POSITIVE IMAGE OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The article provides an analysis for the engagement of youth as an important field in terms of establishing the positive image of the Armed Forces of Ukraine. The social-psychological peculiarities of youth have been determined. It has been pointed out that in the process of establishing a positive image of the Armed Forces of Ukraine it is of crucial importance to fall back on the up-to-date needs and values of the youth.

It has been stated, that currently the mass-media in Ukraine as well as civil and volunteer organizations are conducting activities on establishing the positive image of the Armed Forces of Ukraine. The example of the Military institute at the Kyiv National Taras Shevchenko University demonstrates the activities performed by a civil organization aimed at engaging and involving the youth, the prior tasks of which are the following: the establishment of a system of interaction with youth (civil) military organizations, the provision of practical knowledge, abilities and skills to cadets in accordance with the abovementioned spheres of activity, the training of cadets to be able to provide first medical aid under extreme conditions, the training of cadets to be able to act mutually as a part of a sustainable group under extreme conditions intensifying the patriotic education.

The main results of the educative efforts is to be the readiness of a young individual to perform military-patriotic activity as an internally integral phenomenon, which includes the five main elements – the educational, physical, psychological, social and spiritual that is demonstrated by a positive attitude towards the military service in the Armed Forces of Ukraine.

It has been pointed out that the establishment and the development of the system of national-patriotic education will facilitate the fortification of principles of love and honor to the Motherland, its history, language, culture, science sports, national and universal human values.

Key words: engagement of youth, military-patriotic education of youth, civil organizations, image, Armed Forces of Ukraine.